

HAKİKATİN BİLİNEMEZ OLDUĞU BİR KÂİNAT TASAVVURUNUN KABUL EDİLEMEZLİĞİ*

Ediz SÖZÜER**

Özet

Bu çalışmada, ideal ve makbul bir imanın temel taşı niteliğindeki meseleler üzerinde durulacaktır. Öncelikle hakikatin bilinemez olduğu bir kâinat tasavvurunun bir mü'min için kesin olarak kabul edilemez olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Daha sonra meselenin ayrılmaz bir diğer parçası olan ve Risale-i Nur'da ehemmiyetle vurgulanan "imanın kayyum (yani sabite) olup, delillerin yalnız yardımcı unsurlar olduğu" meselesi ve nasıl anlaşılması gerektiği çözümlenecektir. İman hakikatlerinin ilmen doğruluğu, mâkûliyeti ve kesinliğinin gösterilebildiği ve delillerle desteklenebildiği, fakat bunun aklî çıkarımlara dayanan soyut bir hakikat mahiyetinde olup, seçme hürriyeti olan iradeyi zorlayıcı, mecbur edici kıvamda olmadığından ve delillerin teorik olarak kesinlik ifade ettiğinin söylenebileceğinden hareketle ve inkâr ile ispat arasındaki yapısal farklılık ortaya koyularak; bir yaratıcının varlığı düşüncesinin bilimselliğe uygunluğu ve henüz hiçbir fikrimiz yokken bile eşyanın bir yaratıcısının olduğu düşüncesiyle çıkarım yapmanın ve deliller toplamanın ön yargıyla ve ön kabulle ilgisi olmayan çok daha sağlıklı ve akılcı bir yol olduğu ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Agnostik Felsefe, Yaratılış Modeli, Ateizm, Bilim Felsefesi, Tevhid Akidesi.

---

* Bu çalışmanın ana metni büyük oranda <https://www.risalehaber.com> sitesinde yayımlanmış olduğundan, bu makale hakemlik sürecinden geçmiş olsa bile tekrar yayın sayılır.

** Gelir İdaresi Uzmanı, Gelir İdaresi Başkanlığı, edizsozuer@gmail.com

Geliş Tarihi: 22.03.2019

Kabul Tarihi: 22.12.2019

ORCID : 0000-0002-2155-8383

A Universe with an Unknowable Truth Is Absolutely Unacceptable For Muslims

Abstract

We will focus on cornerstones of an ideal and acceptable faith. First, we will present that a universe with an unknowable truth is absolutely unacceptable for Muslims. Then, that “faith is trustworthy (constant), and evidences are but auxiliary” and how to understand it will be analyzed as another integral part of the issue and emphasized with importance in Risale-i Nur. Based on the demonstrability of scientific accuracy, rationality, precision and supportability by evidence of religious truths, being an abstract truth on rational inference, not compelling for the will with freedom of choice and that evidences express theoretical precision, and by presenting the structural difference between denial and evidence, we will present the conformity of creator’s existence with science and that it is healthier, more rational and without relation to prepossession or presupposition to deduce and gather evidence with the thought that, even with no idea, matter has a creator.

Key Words: Agnostic Philosophy, The Genesis Model, Atheism, Philosophy of Science, Belief of Tawheed.

Giriş

Bu çalışmada ideal ve makbul bir imanın temel taşı niteliğinde, hakikat arayışındaki bir insan için kıymeti çok büyük ve önemli meseleler üzerinde duracağız. Öncelikle hakikatin bilinemez olduğu bir kâinat tasavvurunun bir mümin için kesin olarak kabul edilemez olduğunu ortaya koyacağız. Daha sonra bu meselenin ayrılmaz bir diğer parçası olan ve Risale-i Nur’da ehemmiyetle vurgulanan “imanın kayyum (yani sabite) olup, delillerin yalnız yardımcı unsurlar olduğu” meselesini ve nasıl anlaşılması gerektiğini çözümleyeceğiz.

Bu çalışmada “hakikat” kelimesiyle kastedilen, eşyanın ve kâinatın en temel hakikati olan “yaratıcının varlığı” değildir. Yaratıcının varlığı hakkında ortaya koyulan delil ve incelemeler neticesinde, bu temel hakikatin doğruluğuna hükmedilerek, vicdanen ve aklen var olduğu kabul edilebilir. Yazımızda bir

yaratıcının varlığının delilleri üzerinde de ağırlıklı olarak durulmuş olmakla beraber; bilinemezliğinin tasavvur edilemeyeceğini ifade ettiğimiz bu temel hakikat değildir. “Yaratıcının varlığının gerektirdiği zarurî hakikatler”dir. Örneğin, Allah’ın yaptığı bir işi anlamaya kalkışan birinin, bu kâinatın Allah’ın var kabul edildiği durumda ne şekil alacağını hesaba katarak, o kâinata bakması gerekir. O’nun varlığının gerektirdiği zarurî neticelerin ışığıyla olaylara bakılmadığı zaman, hatalı sonuçlar çıkar. Örneğin denilir ki: “Bu kadar zulümlere ve acılı ölümlere Allah nasıl müsaade ediyor? Zalim ceza almıyor, mazlum mükâfat görmüyor?” Biz de deriz: O sizin tasvir ettiğiniz, Allah’ın mevcudiyeti hesaba katılmadığında kâinatın karanlık şekilde görünmesinden ibarettir. Hâlbuki Allah’ın varlığının zarurî gereği olan ebedî hayat diyarının yaratılmasıyla, filmin göz önünde bulundurmadığımız ikinci yarısı gösterime girecek. O zaman kötü ve çirkin olarak gördüğümüz her hadise, hakikatte güzel olan asıl anlam ve şekillerini gösterecek. Zalimin zulmü cezasız kalmayacak, mazlumun mağduriyeti boşuna yaşanmış olmayacak. Her hakikat ve bu dünyada yaşanan her bir hâdise, gerçek manalarını ve tam hikmetli hakikî şekillerini kazanacak.

İman ile ilgili bütün hakikatlerin ve diğer iman esaslarının aslı ve kaynağı Allah’a imandır. Tüm iman esasları Allah’a imanın zarurî gereği olarak gerçekleşir, ispatlanır ve ancak Allah’a iman hakikatinin parlak ışığı altında tam olarak anlaşılabilir. Bu meseleyi bir özet mahiyetinde ifade etmeyi, incelememizi temellendirmek açısından faydalı görüyoruz. Şöyle ki: Madem bir Allah var, o hâlde kendi sanatını görüp hayret edecek, mükemmel işlerine şahit olup ibadet edecek şuur sahiplerini kâinatın her tarafında elbette mutlaka yaratacaktır. İşte meleklerle iman esası. Bir Allah var, o hâlde kendisini bildirmemek, tanıttırmamak olmaz. İşte peygamberlere ve kitaplara iman. Bir Allah var, o hâlde tüm güzel sanatlarını çürüyüp mahvolmaktan, israftan, abesiyetten kurtaran ve kendisini seven ve sevilen, bilen ve bildiren kullarını idamdan, yokluktan ve yaratılış maksatlarını anlamsızlıktan kurtaran ve yüzeysel gözümüze temas eden tüm çirkinliklerin,

adaletsizliklerin gerçek güzel hakikatlerini gerçekleştiren ebedî bir diyar muhakkak olmalıdır. İşte âhirete iman. Madem her işinde maharetle işleyen, kararlı ve düzenli bir madde yapısı yaratan bir Allah var. O hâlde böyle mükemmel bir kâinatı yaratan O Allah, elbette işinin tüm planlarını, programlarını, modellerini ve ilmî manevî kalıplarını kendi ilahî ilminde saklamaktadır ve zamanı geldikçe gerçekleştirmektedir ki, işler böyle saat gibi işliyor. Hem madem böyledir. Elbette harika işlerini anlayabilen ve takdir edebilen şuur sahibi kullarının fiillerini kayıt altına almamakla başıboş bırakması ve kendisi haricinde herhangi bir tesadüfî kuvvetin o kullarının hayatında gerçek anlamda hükmetmesine ve hayatlarına müdahalesine izin vermesi ve O'na ibadette ve O'ndan yardım istemekte ve O'na teşekkür etmekte başka ortakların iştirakini kabullenmesi hiç mümkün değildir. İşte Allah'a imanın ışığı altında parıl parıl parlayan hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine ve kadere iman etmek esası.

Evet, hakikatin (yani yaratıcının varlığının gerektirdiği zarurî hakikatlerin) bilinemez olduğu bir kâinat tasavvuru bir mümin için kabul edilemezdir. Bu hüküm özellikle iman hakikatleri ve bir mümin içindir. Çünkü temel hakikat olan yaratıcının varlığı, (imtihan ve dinin insana yüklediği teklif sırrı gereği), ister istemez herkesin mecburiyetle kabul edeceği kadar açık kesinlikte değildir. Ancak bu durum, tamamen ve mutlak bir belirsizlik manasını ifade etmemektedir. Çünkü bir yaratıcının varlığı, delilini ispatlayacak ve akla kapı açacak kadar makul ve aklî bir meseledir. Netice itibariyle kesinliklerine hükmedilecek nitelikte bir hakikat olsa da, temel olarak nazarîdir (teoriktir). Bu önemli nokta Risale-i Nur'da şu şekilde ifade edilmiştir: “Bu dünya bir meydan-ı tecrübe ve imtihandır ve dâr-ı teklif ve mücahededir. İmtihan ve teklif iktiza ederler ki, hakikatlar perdeli kalıp, tâ müsabaka ve mücahede ile Ebubekirler a'lâ-yı illiyyîne çıksınlar ve Ebucehiller esfel-i safilîne girsinler.”

Evet, bir meselenin “bilinemez” olması başka, “bir derece perdeli” olması daha başka, herkesin ister istemez mecburiyetle kabul edeceği kadar mutlak ve açık bir kesinlikte olması bambaşkadır. Yaratıcının varlığı da, varlığının gerektirdiği zarurî hakikatler de her ne kadar nazarî (teorik) olsalar da, delillerini ispatlayacak ve kesinliklerine kanaat verecek derecede makul ve aklî meselelerdir. Özellikle vurgu yaptığımız nokta ise şudur: Yaratıcının varlığının zarurî gereği olan hakikatlerin bilinemezliğinin veya belirsizliğinin (yani perdeli olmasının), yaratıcının varlığı ile birlikte düşünülmesinin imkân ve ihtimali yoktur. İşte bu noktada tam bir kesinlik ve belirlilik söz konusudur ve olmalıdır. Önceki paragraflarda geçen Allah’ın varlığının ebedî hayatın varlığını kesin olarak gerektirmesi, peygamberlerin ve mukaddes kitapların gönderilmesini zarurî kılması bu belirliliğe somut örnekler olarak verilebilir.

Bununla birlikte, inanmayan veya inanmak konusunda henüz arayışı devam eden ve tereddüt içinde olan biri de: “Eğer şu kâinatın bir yaratıcısı varsa ve varlığını bilmemizi istiyorsa, o halde muhakkak surette bulmamızı istediği hakikat bilinebilir olmalıdır. Ve bu kâinat da bu yönde çıkarım ve gözlem yapmaya elverişli bir niteliğe ve düzenliliğe sahip olmalıdır. O halde, eğer bir yaratıcı varsa anlaşılabilir bir kâinatın ve ulaşılabilir, bilinebilir, varlığından emin olunabilir bir hakikatin olması gerektiğini öngörerek çıkarımlarımı yapmalıyım ve böyle olup olmadığı noktasına dikkat ederek araştırmalıyım” demelidir.

Hakikatin bilinemez olduğu bir kâinatı (akıl ile hakikati bulmakla mükellef kıldığı kulları için) yaratmış bir Allah’ı nasıl tasavvur edebiliriz ki? “Ben bulamadım, göremedim, emin olamadım” diyebilirsiniz. Fakat “bulunamaz, görülemez, emin olunamaz” diyemezsiniz. Hakikatin yeri akılla ve vahyin yardımıyla bilinir, fakat kalple ve diğer latifelerle (duygu, his,

sezgi gibi manevî cihazlarla) saklı olduğu yerden çıkartılır. (Kullandığımız tabiri mecazen ve edebî bir ifade şekli olarak anlamak gerekir. Elbette hakikat maddi bir şey değildir ki, yeri veya mekânı olsun.) Yani iman hakikatleri esas itibariyle kalple idrak edilen, tasdik edilen, hissedilen ve gerçekliklerine kesinlik derecesinde hükmedilen hakikatlerdir. Sadece akılla bilinmezler.

1. Neden Akıl Tek Başına Hakikati Bulamaz?

Gayba (gözle görünmeyene) iman demek, delilsiz ve ne olduğunu bilmediğimiz bir şeye gereksiz inanmak mı demektir? Hayır, asla böyle değildir. Akıl tek başına hakikati tüm detaylarıyla keşfedemez, bir rehber (vahyin bilgisine) muhtaçtır. Neden akıl tek başına yolunu bulamaz acaba? Örneğin, biri sizi gizlice bayıltıp, bir ada içine kurulmuş bir tesise götürse ve uyandığınızda görseniz ki, tıpkı sizin gibi kendi isteği dışında adaya getirilmiş birçok insan da sizinle birlikte orada bulunuyor. Ada içinde de bir konaklama tesisi kurulmuş. Ücretsiz yemek, konaklama ve gezinti imkânları sunuluyor. Herkes adeta bir ziyafete davet edilmiştir. Soruyoruz şimdi: Adada bulunanlar, ada içindeki tesisin kuruluş maksadını ve o ada içindeki tesise gönderiliş gayelerini nasıl bilebilirler? Acaba, kendilerini oraya gönderenin bildirmesi haricinde, bu bilgiye ulaşmanın kesin bir yöntemi mevcut mudur? Cevabı kimin vereceği ise çok nettir: Sizi oraya gönderen ve o tesisi kuran, işleten kim ise, cevabı da o verecektir. Eğer bir insan belli bir maksatla isteği dışında bir yere götürülmüşse, bu konuda söz hakkı onu oraya götürenindir. Oraya neden getirildiğini ve o insandan ne istendiğini doğru olarak bilecek ve söyleyecek yalnız odur. Başkası olamaz.

Önce bizi buraya getirenin kim olduğunu bulmamız ve sonra sorularımızın cevaplarını ondan öğrenmemiz gerekiyor.

Aslında çok basit bir şey söylüyoruz: “Madem yapan bilir, elbette bilen konuşur”¹, mantıkî bir kaidedir. Kâinatı yapan, içindeki dünya misafirhanesini işleten ve insanı bu kâinata kendi isteği dışında gönderen zat, elbette bunun nedenini ve insandan ne istediğini, ancak O bilir ve bildiği için şüphesiz bildirecektir. Tüm bunlarla beraber, hak bir itikadî mezhep olan Maturidiliğin ve Ebu Hanife'nin ortak görüşü, insanın bir yaratıcının gerekliliğine kendi aklıyla ulaşabileceği ve hatta hiç peygamber gönderilmemiş bir dönemde yaşamış da olsa, bir yaratıcının varlığına fikren ulaşarak tevhid inancına sahip olmakla sorumlu olduğu yönündedir. Fakat yaratıcının sahip olduğu özellikler ve yaratılış maksatlarının neler olduğu ve biz akıllı seyircilerden neler istediği gibi konular hakkındaki detaylı bilgiyi ancak ilahî vahiy verir.

Gayba iman demek, delilsiz ne olduğunu bilmediğin bir şeye gerekçesiz inanmak değildir elbette. Sadece eserden müessire giden delillendirmede müessirin tesiri gözle görüldüğü halde, kendisinin görünmemesinden ibarettir. Bir resmin üzerinde sadece işleyen fırçanın görüldüğü bir kamera açısında, o fırçayla o sanatı resmeden ressamın şahsının görünmemesi gibi. Elbette böyle bir durumda, o sanatlı resmin, üzerinde işleyen o fırçadan bilinmemesi gerekir ve sanat kabiliyeti olan bir ressamın varlığına hükmedilmesi ise aklın gereğidir. Yani bazılarının zannettiği gibi bu tamamen bilinmeyen, görülmeyen bir şeye inanmak değil. Çünkü ispat, bir iddiayı delil göstererek doğruluğunu apaçık meydana çıkarmak manasını ifade ediyor.

2. Hakikate Kôr Noktadan Bakmak

---

¹ Said Nursî, *Mektubât*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 89.

İman ve inkâr arasındaki ince çizgide mesele hep aynı kör noktada düğümlenir durur. Bir yaratıcıyı ve bilinçli bir yaratımı kabul etmek istemeyenin gözü, hakikate kör noktadan bakmaktadır denilebilir. Baktığı kör noktada, aslında en basit zihinli biri tarafından fark edilip takdir edilebilen sanatlar, hikmetler ve nimetler gizlenir ve saklanır. “Evet, gözleri hasta olan, güneşin ziyasını inkâr eder; ağzı acı olan, tatlı suya acı der”.² Yani imanla ilgili bir mesele sadece akli ve mantikî değil. Yalnızca akıl ve mantıkla başlamıyor ya da bitmiyor. Ortada zaten kesinliği yüzde yüz olmayan bir mesele var. Ama gördüğümüz delillere göre, ortada görünen vaziyete bakarak bir karar vermeniz, bir çıkarım yapmanız gerekiyor. İşte ateistlerin bu çıkarımı kalplerinin hastalığından ve tabiatlarının bozukluğundan diğer seçenek yönünde yapmış oldukları çok açık bir şekilde ortada görünüyor.

Bu öyle gözle görülen, maddî ve elle tutulan bir şey değil. Mesela bir bardağa su doldurduğumuzu ve birine ikram ettiğinizi düşünelim. Bu bir ikram fiili değil mi? Hâlbuki yapılan şey, sadece elimizi uzatmak ve bardağı vermek. Ama bunun bir anlamı var. İnsan olduğumuz için, akıl ve kalp taşıdığımız için, makine olmadığımız ve sadece gözle çalışmadığımız için bu bir mana ifade ediyor. Nedir o mana? Soyut bir kavram: İkrâm fiili! Bu ne ile görülüyor, siz kendiniz söyleyin. İpucunu verdik zaten. Gözle görülüyor mu? Hayır. Ne ile görülüyor? Ya da ne ile takdir ediliyor, öyle soralım. Cevap: Akıl ve kalple takdir ediliyor. Başka bir şeyle değil. O fiil gözle görülüyor, akıl ve kalp ile de manası takdir ediliyor! Demek ki bunu görebilmeniz için hisseden bir kalp taşımanız lazım. Demek ki işleyen bir akıl sahibi olmanız lazım ki bu sonuçları çıkartabilesiniz. Risale-i

---

² Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2010, s.124.

Nur'da geçen çok meşhur bir vecizedir: “Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir. Göz ise mâneviyatta kördür.”³ Manevî bağları ve soyut şeyleri görmez. Yapılan bir işten, o işi yapan fiilin varlığına intikal edebilmek ve o fiilden, fiili işleyen birinin varlığını idrak edebilmek, ancak akıl ve kalbin görüp takdir edebileceği tamamen soyut bir kavram olduğundan ve çıplak gözle görülen, elle tutulan bir nesnenin varlığını bilmekten ayrı bir mana olduğundandır ki, iman etmek tamamen bir takdir ve nasip işidir.

Allah iman nurunu ve hidayet cevherini, ancak iradesini doğru yönde kullanana nasip eder. Fakat görünmeyene iman etmek (iman-ı bilgayb), imanın temeli olduğundan, deliller ne kadar kuvvetli de olsa, elle tutulup, gözle görülen bir şey olmadığından, hakikatin inkârı yine de mümkündür. Zaten dinin teklifi ve insanın imtihanının özelliği, iman hakikatlerinin ister istemez herkesin mecburiyetle kabul edeceği bir açıklık ve kesinlikte olmamasındadır. Yani iman hakikatinin gerçekliğinin delilleri, hür iradeyle seçilebilecek derecenin ötesine geçmemeli, iradeyi kaldırarak kadar zorlayıcı olmamalıdır.

İman hakikatlerinin ilmen doğruluğu, mâkûliyeti ve kesinliği gösterilebilmektedir ve “evet, muhakkak böyle olmalı, başka türlü olamaz” dedirtecek özellikte bir kıvama sahiptir ve akla kapı açarak delillerle desteklenmektedir, fakat akli çıkarımlara dayanan soyut bir hakikat mahiyetinde olduğundan, seçme hürriyeti olan irade ellerden alınmamış olur. Herkesin mecburiyetle kabul edeceği derecede zorlayıcı deliller ve mucizeler olsaydı, imtihan sırrı bozulurdu. “Din bir imtihandır, bir tecrübedir. Ervah-ı âliyeyi, ervah-ı safileden tefrik eder. Öyle ise ileride herkese göz ile görülecek vukuatı öyle bir tarzda

---

³ Said Nursî, *Mektubât, Hakikat Çekirdekleri*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 473.

bahsedecek ki; ne bütün bütün meçhul kalsın, ne de bedihî olup herkes ister istemez tasdike mecbur kalsın. Akla kapı açacak, ihtiyarı elinden almayacak. Zira eğer tamamen bedahet derecesinde bir alâmet-i Kıyamet görölse, herkes tasdike muztar olsa; o vakit kömür gibi bir istidad, elmas gibi bir istidad ile beraber kalır. Sırr-ı teklif ve netice-i imtihan zayi' olur.”⁴ “Din bir imtihandır. Teklif-i İlahî bir tecrübedir. Tâ, ervah-ı âliye ile ervah-ı safile, müsabaka meydanında birbirinden ayrılın. Nasılki bir madene ateş veriliyor; tâ elmasla kömür, altunla toprak birbirinden ayrılın. Öyle de bu dâr-ı imtihanda olan teklifat-ı İlahiye bir ibtilâdır ve bir müsabakaya sevtir ki; istidad-ı beşer madeninde olan cevahir-i âliye ile mevadd-ı süfliye, birbirinden tefrik edilsin. Madem Kur'an, bu dâr-ı imtihanda bir tecrübe suretinde, bir müsabaka meydanında beşerin tekemmülü için nâzil olmuştur. Elbette şu dünyevî ve herkese görünecek umûr-u gaybiye-i istikbaliyeye yalnız işaret edecek ve hüccetini isbat edecek derecede akla kapı açacak. Eğer sarahaten zikretse, sırr-ı teklif bozular. Âdetâ gökyüzündeki yıldızlarla vazıhan Lâ ilahe illallah yazmak misillü bir bedahete girecek. O zaman herkes ister istemez tasdik edecek. Müsabaka olmaz, imtihan fevt olur. Kömür gibi bir ruh ile elmas gibi bir ruh beraber kalacaklar ...”⁵

Diğer imanî hakikatlerin durumu da aynen böyledir. Delilini ispatlayacak derecede akla kapı açılıyor fakat bedahet derecesinde (açık, delile ihtiyaç kalmayacak ve herkes mecburen kabul edecek tarzda bir kesinlikte) olsa idi herkes eşitlenir ve kabul ederdi, böyle olunca da imtihanın neticesi ziyan olurdu. Önemli bir nokta; “ortada zaten kesinliği yüzde yüz olmayan bir mesele var” derken kastettiğimiz şudur: İman hakikatlerinin

---

⁴ Said Nursî, *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 341.

⁵ Said Nursî, a.g.e., 266.

matematik kesinliğinde ve gözle görülen ve delil istemeyen kesinlikte olmamasıdır. Matematik kesinliği olan bir hakikat olursa imtihan sırrı bozulur. İman hakikatının gerçekliği, yüzde yüze yaklaşacak, yaklaşacak ve “Yüzde 99,9999..99 ihtimalle böyle olmalı. Evet, başka bir yolu yok, bütün eşya kâinat çapında bir tek kudret tarafından yaratılmalıdır” dedirtecek noktaya kadar gidecek fakat yüzde yüz olmayacak. Olursa imtihan sırrı bozulur. İmana dair hakikatlar, kendi delillerini ispat edecek kadar açıktırlar. Fakat herkesin mutlaka mecburiyetle kabul etmesini netice verecek kadar da kesinlik arz etmezler ve bir derece örtülü bir yapıdadırlar ve öyle de olmalıdırlar. Çünkü eğer böyle olmazsa elmas ruhlu insanlarla, kömür ruhlu insanları nasıl ayırt edeceksiniz? O zaman herkes kabul edecek.

Bu meselede iki nokta var:

1- Teorik olarak o ispatların yüzde yüz kesinliğinden bahsedilebilir ve ediyoruz.

2- Fakat bununla birlikte herkesin mecburen kabul edeceği bir matematik kesinlikte ve somut-görsel bir delil olmaması noktasında delile ihtiyaç bırakmayan açık bir kesinlik (bedahet) veya zorlayıcı ve iradeyi elden alan bir delilin olmadığı noktasında da yüzde yüz değildir diyoruz. Evet, iman hakikatlerinin yüzde yüz olması sadece teorik olaktır. Yani inkâra mecal bırakmayacak kadar pratikte kesinliği olan somut-görsel meseleler değildir. Nazarîdir. Yoksa iradenin kalmadığı yerde hürriyet, seçme serbestliğinin olmadığı yerde de mesuliyet kalmaz. Zaten böyle bir kıvamda olması gerekiyor. Blaise Pascal’ın ifade ettiği gibi: “Görmek isteyenler için yeterince

ışık, görmek istemeyenler için yeterince karanlık vardır.”⁶ Yani zorlayıcı, mecbur edici kıvamda delil yok. Fakat elbette (tekrar önemle vurguluyoruz ki) böyle diye delillerin teorik olarak kesinlik ifade etmediği söylenemez. Yani masanızdaki bilgisayarının varlığı gibi bir somut ve inkâr edilemez bir açık gerçeklik değil. Bu konu tartışmasıdır. İşte imanî meselelerde inkâra mecal vardır. Bilgisayar örneğinde ise yoktur. Zaten bu meseleyi böyle ifade etmezsek kimseyi mesul edemeyiz. Dinin teklifi ve imtihan sırrı, ancak bu “kabul ve inkâr edilebilirlik” üzerinde olabilir (bu demek değildir ki, kesinlik içeren deliller yoktur).

3. İspatlamaktan Neyi Anlıyoruz? İspatlamak Ne Demektir?

Bu noktada bir kavram tespitine ihtiyaç var. İspatlamaktan neyi anlıyoruz? İspatlamak ne demektir? Bir iddianın kesin bir delile sahip olması nedir? Aklî delil ile somut gerçeklik arasındaki fark nedir? Öncelikle, bir şeyin somut ve görsel bir gerçekliği yoksa bile, akli bir delili ve ispatı pekâlâ olabilir.

İspat, bir iddiayı delil göstererek doğruluğunu apaçık meydana çıkarmak manasını ifade ediyor. Şimdi imana temas eden konularda elinizle tutup gözünüzle göreceğiniz, deneysel biçimde doğruluğunu teyit edeceğiniz tarzda deliller yok. Fakat bu noktadan hareketle ve böyle diye, bu meselelerin akla uygunluğunun olmadığını veya kesinlik içeren mantıki delillerinin bulunmadığını söylemek, hakikate karşı çok büyük bir haksızlık ve hata bir hüküm olur. Meseleyi somutlaştıralım iyice. Bize hayat imkânı verecek düzendeki bir kâinatın

---

⁶ Ediz Sözüer, *Tabiat Risalesi Açılımları*, 2015, s. 7, Erişim adresi: <https://books.google.com.tr>

tesadüfen oluşması ihtimali ise, ünlü İngiliz matematikçi Roger Penrose tarafından hesaplanmıştır.⁷ Penrose, tüm fiziksel değişkenleri hesaba katarak, bunların kaç farklı biçimde dizilebileceğini dikkate alarak ve içinde canlıların yaşayabileceği bir ortamın oluşmasının, Big Bang'in diğer muhtemel sonuçları içinde kaçta kaç ihtimale sahip olduğunu tespit ederek bulduğu ihtimal şudur: 10 üzeri 10 üzeri 123'te bir ihtimal! Bu sayının ne anlama geldiğini düşünmek bile zordur. Örneğin 10 üzeri 3, 1000 sayısını ifade eder. 10 üzeri 10 üzeri 3 ise, yani 1 rakamının yanına 1000 tane sıfır. Ama burada 1 rakamının yanına, 10 üzeri 123 tane sıfır gelmektedir ki, bunun matematikte bile bir adı ya da tanımı yoktur. 10 üzeri 123, evrendeki tüm atomların sayısının toplamından, yani 10 üzeri 78'den bile büyük bir sayıdır. Ama Penrose'un bulduğu sayı, bunun çok daha üstündedir. Acaba Roger Penrose hesapladığı bu sayı hakkında ne düşünmüştür? Penrose, akıl sınırlarını çok aşan bu sayı hakkında şu yorumu yapar: “Bu sayı, yani 10 üzeri 10 üzeri 123'te bir ihtimal, Yaraticı'nın amacının ne kadar keskin ve belirgin olduğunu bize göstermektedir. Bu gerçekten olağanüstü bir sayıdır. Bir kimse bunu doğal sayılar şeklinde bile yazmayı başaramaz, çünkü 1 rakamının yanına o kadar sıfır koyması gerekecektir ki, eğer evrendeki tüm protonların ve tüm nötronların üzerine birer tane sıfır yazsa bile, yine de bu sayıyı yazmaktan çok çok geride kalacaktır.” Açıkça ortaya koyulduğu gibi, kâinatın tesadüfen oluşma ihtimali yoktur.

Montreal Üniversitesi psikiyatristi Karl Stern, bu gerçeği görmezden gelmeye çalışanlar hakkında şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: “Evrenin şu anki yapısının tümüyle bir tesadüf eseri olabileceği düşüncesi, tamamıyla delice bir düşüncedir.

---

⁷ Roger Penrose, *The Emperor's New Mind*, Oxford Landmark Science, 2001; Michael Denton, *Nature's Destiny*, The Free Press, New York, 1998, s. 9.

Delilik kavramını argovari bir hakaret niyetiyle değil, tamamen psikolojideki teknik anlamıyla kullanıyorum. Gerçekte bu tür bir düşünce ile şizofrenik düşünce tarzı arasında büyük benzerlikler vardır.”⁸ (Şizofrenik düşünce içeriği bozukluğunda, gerçeklikle ilgisiz tuhaf fikirler ve çıkarımlar bulunur).

Evrim ve tabiat alternatifi üzerinde direktmek, Shakespeare’in eserlerinin, Shakespeare tarafından değil de bir milyar daktilonun başına oturmuş, bir milyar maymunun, bir milyar yıl boyunca süren yazma işleminin sonucunda yazıldığında ısrar etmeye benzer. Bunun için ihtimal hesabı yapılmaya kalkışılacak olursa sıfıra çok yakın, ama sıfır olmayan bir ihtimal bulunabilir. Ama diğer taraftan herkes Shakespeare’in herhangi bir eserinin maymunlar tarafından pratikte, gerçek hayatta asla yazılamayacağını da bilir. İşte bu meselemizin temel noktasıdır, matematik olarak bir ihtimal var ama pratikte yok, yani meselemizin somut bedahette -aşikâr kesinlikte- olmasa da teorik anlamda yüzde yüz kesinliğinden bahsedilebilir. Mesele bunu fark edilmesindedir. “Evet, çok küçük bir ihtimal ama yine de mümkün!” diyenlere diyoruz: “Hayır, asla mümkün değil! Buna mümkün denmez.” Evet, matematik olarak bir ihtimal var, sıfır değil o ihtimal. Fakat bu derecede küçük ihtimaller pratikte “sıfır” kabul edilebilir. Çünkü mevcut hayat şartları içerisinde öyle bir şey vücuda gelme şansı bulamayacak.

Mevcut durumda yaşamı tesadüfen oluşturmak için, başka bir kâinata gitmek gerekiyor. Çünkü bu dünyada yaptığımız ihtimal hesapları, bu kâinatın çok dışına taşıyor. Bir protein tesadüfen meydana gelemiyor. Bu kâinatın sahip olduğu madde parçacığı ve bütün ömründe geçen saniye sayısı, o denemeleri

---

⁸ Fred Hoyle and Chandra Wickramasinghe, *Evolution from Space*, Simon and Schuster Press, 1984, s. 130.

başarılı bir şekilde gerçekleştirmeye ve o proteini oluşturmaya yetmiyor. Nitekim söz konusu ihtimal hesaplarıyla hayatın tesadüfen, haricî bir müdahale olmadan oluşabilmesi için çok sayıda evrene ihtiyaç olduğunu görülmesi ile her birinde o denemelerin yapıyor olduğu kabul edilen ve güncel bir popüler bilim konusu olan “paralel evrenler” düşüncesi, kâinatın yaratılışını inkâr etmeye çalışan düşüncenin farklı bir versiyonudur. Bu tezdeki temel gaye, yaşamı barındıran bir kâinat meydana getirmek için muhtemel denemelerin sayısını ve zamanın miktarını artırmak ve dolayısıyla evrenin sözde ihtimaller dâhilinde oluşabilme olasılığını yükseltmektir ve şu cümleyi söyleyebilmektir: “Sonsuz sayıda çoklu evren var. Öyle olunca da, birinde olmasa diğerinde hayat mutlaka meydana gelmiştir.”

Fakat böyle kurgusal bir yaklaşımla hayatın kökenini açıklamaya çalışmak, bilimsel nitelikte görülmemelidir. Çünkü görünen kâinatın verilerine ve şartlarına göre çıkarımların yapılması ve bu çıkarımların adına bilim denilmesi bir temel esastır. (Bir yaratıcının varlığı hakkında, “eserden eser sahibinin varlığına intikal etmek” temelinde şekillenen aklî deliller bu temel esasla uyumludur ve bilimsel nitelikte görülmelidir. Bu kanaatimizi yazımızın ilerleyen bölümlerinde detaylandırdık ve gerekçeleriyle ortaya koyduk.) Bir yaratıcıyı kabul edenlerin düşüncelerinin bilim adına çok acımasızca eleştirilmesi ve bilim dışı görülmesi karşısında; sırf bir yaratıcıyı kabul etmemekteki ısrar neticesinde mecburiyetle başvurulmuş böyle imkânsız senaryolar ve tamamen kurgusal yaklaşımlar, bir yaratıcıyı kabul edenlere de bu yaklaşımları bilim dışı olarak görme hakkını verecektir diye düşünüyoruz. Ayrıca sürekli yenilenen bir kâinatta böyle bir ihtimal dahi mümkün değildir. Bu hesaplar, sanki bir sabit şekil baz alınarak yapılmış. Fakat kâinat sürekli yenileniyor, o zaman işin rengi de çok değişiyor. Çünkü

sayısız yerde ve sayıda bulunan imkânsız ihtimallerin sürekli olarak gerçekleşmeye devam etmesi söz konusu olacaktır ve böyle bir şeyin gerçekleşme ihtimalinin ise doğrudan ve hesapsız olarak reddedilmesi gerektiği açıktır.

4. Kâinatın Anlaşılabilirliği, Anlaşılmaz Bir Şey Değildir (Agnostik Felsefe Eleştirisi)

Ele aldığımız konunun ayrılmaz bir diğer parçası olan ve Risale-i Nur'da ehemmiyetle vurgulanan “imanın kayyum (yani sabite) olup, delillerin yalnız yardımcı unsurlar olduğu” meselesini incelemeden önce, kâinatın varlığını inkâr eden Sofestaileri ve hakikatin bilinemezliğini kabul eden agnostik felsefe benzeri düşünceleri ele almak istiyoruz. Risale-i Nur'da, kâinatın varlığını inkâr eden Sofestailerin ve hakikatin bilinemezliğini kabul eden agnostik felsefe benzeri düşüncelerin ciddiye alınmadığını ve pek fazla üzerinde durulmadığını görüyoruz.

Gerçekten de gördüğümüz eşya üzerinden çıkarımlar yapmayacaksa başka neyi temel alarak bilim yapacağız? Temelsizliği çok açık bu iddialar hakkında sadece bir iki noktaya değinerek bu meseleyi bitirmek istiyoruz. Birinci nokta, (Risale-i Nur Külliyyatı'nın Sözler kitabında Yirmibirinci Söz'ün İkinci Makam'ında bahsedildiği gibi) delilden kaynaklanmayan bir ihtimalin hiçbir kıymetinin olmayacağı düsturudur. Kâinatın olmadığı veya duyu organlarımızla algıladığımız eşyanın görünen şeklinin, hakikatin temel yapısını tamamen ters yüz edecek kadar yanlış olduğuna dair kesin deliller bulunmadığı sürece bu konudaki her türlü şüphe ciddiye alınmaktan uzak olacaktır.

İkinci nokta, Albert Einstein'a atfedilen bir sözde karşılığını bulan manadır. “Kâinatla ilgili en anlaşılmaz şey,

kâinatın anlaşılabilir olmasıdır”⁹. Bu tespit, kâinatın varlığı ve eşyanın gördüğümüz gerçekliği konusunda bize doğru bir bakış açısı vermektedir. Çünkü eğer böyle olmasaydı, var olmayan veya doğru olarak algılayamadığımız bir şeyi anlayabilmemiz ve düzenli prensiplerle açıklayabilmemiz de mümkün olamazdı denilebilir. Biz bu sözü bir adım daha ileri götürüp, kâinatın anlaşılabilirliğinin aslında hiç de öyle anlaşılmaz bir şey olmadığını söylüyoruz ve diyoruz ki:

“Kâinatın insan tarafından anlaşılabilir bir özellikte görünmesi, insanın varlık sebebinin kâinatı anlamak olduğuna ve bu kâinatı yapan kişiye anlayışlı bir muhatap olmak maksadıyla gönderildiğine o kadar açık bir delildir ki, en basit zihinli bir insan bile kalbinin ve aklının derinliklerinde bunu tereddütsüz olarak bilir ve derin bir hürmetle bu hakikati hisseder. Sadece içlerinden bazıları bu büyük hakikati bilmezden gelerek ve üstünü örterek veya şeklini değiştirerek inkâr eder ve kendi kendilerine ihanet ederler.”

5. İmanın Kayyum (Yani Sabite) Olup, Delillerin Yalnız Yardımcı Unsurlar Olduğu Meselesi

Şimdi ele aldığımız konunun ayrılmaz bir diğer parçası olan ve Risale-i Nur’da ehemmiyetle vurgulanan “imanın kayyum (yani sabite) olup, delillerin yalnız yardımcı unsurlar olduğu” meselesi hakkında izahlara geldik. Delilleri değerlendirirken yani henüz iman etmemişken bile ispat-inkâr arasındaki yapısal farklılıktan dolayı meselenin kayyumu (sabitesi) olarak imanı görmek aklîdir. Çünkü mantıken sadece bir delilin doğruluğu iman hakikatinin doğruluğunu gerektirir.

---

⁹ Ediz Sözüer, *Tabiat Risalesi Açılımları*, 2015, s. 175, Erişim adresi: <https://books.google.com.tr>

Hâlbuki binlerce karşıt delil bile olsa (çünkü inkârdır) kesin olarak yanlış veya yok olmasını gerektirmez (bunun önyargıyla bir ilgisi yoktur). Mesele şudur: Meselenin sabitesi iman, deliller ise onlara yardımcı unsurlardır. O deliller tek tek çürüse veya farklılaşsa bile, yukarıda sabit bir şekilde duran iman gerçeği sarsılmaz, yüzlerce karşıt delil ve şüpheler de olsa, onun sıhhatine ve kesinliğine zararı olmaz. Çünkü iman mesleği bilgiye ve delile dayalı ispattır. Bu hüküm iman etmeden önce de sonra da aynıdır, değişmez. Bu tarzda bir değerlendirme mantıklı olandır. Bir iddianın doğruluğu veya eşyanın varlığı konusunda yüzlerce, binlerce delil ve karşıt delil öne sürülebilir. O iddianın doğruluğu veya eşyanın varlığı konusundaki delillerden bir tanesinin gerçekliği halinde, iddianın doğruluğu ve eşyanın varlığı ortaya çıkmış olur. Bunun aksi düşünülemez. O zaman burada ispat mesleğinin farklılığı ortaya çıkmış oluyor. Fakat o eşyanın yokluğuna veya iddianın yanlışlığına dair yüzlerce delile rağmen, o delillerin bir şekilde yanılmış olma ihtimali ve o eşyanın var olma ihtimali her zaman mümkündür. Peki, neden öyle olsun? Çünkü yokluğa dair deliller, hakikatin tamamını kapsamaktan aciz olacaklarından her zaman bir açık kapı kalacaktır. Hem o güya yokluk delillerinin çok sayıda ve değişik sebepleri olabilir. Hem o delillerin aksine ihtimal verebilmek ve gerçeğin de bu yönde olması her zaman mümkündür.

Nedeni bilinmeyen veya izahı mümkün olan bir tek şüpheyi bahane ederek; binlerce delilin birleşmesiyle gerçek ve doğru olduklarına kesin ve tereddütsüz kanaat oluşan imanî meseleleri inkâr etmek veya onlardan vazgeçmek, her şeyden önce aklî ve mantıkî bir yaklaşım değildir. Çünkü bazı delillerin yanlışlığı söz konusu olsa da, neticeyi değiştirmeyecektir ve tek bir delilin doğru olmasıyla, neticenin doğruluğu gerekecektir. İddianın doğruluğu ortaya çıkınca da, diğer tüm şüphelerin ve

karşıt delillerin de bizce meçhul izahları ve nedenleri çözümlenmiş sayılacak ve elbette hükümsüz kalacaklardır. Aksine ihtimal vermek, mantıken imkânsızdır. Yani inanan bir insanın, inkârcıların bütün şüphelerinin doğru izahlarını, bütün sorularının cevaplarını bilme zorunluluğu ve mecburiyeti yoktur! İnkârcı bin tane şüphe ve bin tane karşıt delil ortaya koymuş olsun. İmanımızı kurtarmak için veya kendi mesleğimiz olan iman yolunun doğruluğunu ispatlamak için; bunların hepsinin tek tek çürütülmesi, hepsinin tek tek doğru izahlarının bulunması ve araştırılması zorunlu değildir. Çünkü bir kâfir, inkâr yolunda gitmektedir. İnkârcının ciddî bir yapısal farklılığı vardır. Mü'minler de ispat yolunda gitmektedirler. Onların da ciddî bir yapısal farklılığı vardır. İnanç cephesinin sadece bir tane delilinin gerçek anlamda doğru olduğu ortaya çıksa, inkârcının bütün şüphelerinin ve karşıt delillerinin bir şekilde (sebebini ve izahını bilmesek bile) muhakkak bir çözüm noktası olduğunu mantıken kabul etmemiz gerekiyor. Aynen Risale-i Nur Külliyyatı'nın Lem'alar kitabında Onüçüncü Lem'a'nın Onüçüncü İşaret'inin Üçüncü Nokta'sında geçen saray misali gibi¹⁰. Bir kapı açıldığı zaman, diğer kapılar otomatik olarak açılır. Girilmiştir o saraya çünkü! Bu meseleyi anlamak çok önemlidir, çünkü bu tespit bizi ve imanımızı kurtaracak bir noktadır.

Özetle, bir şey ya vardır veya yoktur. Bir iddia (örneğin peygamberlik iddiası) ya doğrudur, ya yanlıştır. Ortada bırakmak mümkün olmadığından, saray hükmündeki iman hakikatinin kapıları yerindeki her bir delil, o sarayı açıp içine girmemizi sağlamaktadır. Ne kadar güzel ve iman yolunda giden

---

¹⁰ Said Nursî, *Lem'alar (Onüçüncü Lem'a)*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 89.

için ne kadar avantajlı bir nokta. Binlerce kapı misali, binlerce delil mevcuttur.

İman mesleği ne kadar kuvvetli bir yaklaşım ve meslektir. Tek bir kapının açılması o saraya girmeyi nasıl sağlarsa, tek bir delilin gerçek olması, iman meselesinin doğruluğunu ortaya çıkarır ve diğer tüm kapalı kapılar hükmündeki yanlış delilleri veya karşıt delilleri ya da şüpheleri, nasıl ve ne şekilde olduğunun detaylarını hiç bilmese de, tamamıyla ve kesin olarak ortadan kaldırır. Akıl ve mantık bunu gerektirir. İnkâr ile ispat arasındaki yapısal farklılık bunu lüzumlu kılar. İman yolunda giden için bu nokta ne kadar müthiş bir şeydir ve ne kadar rahatlatıcıdır. Zaten Risale-i Nur Külliyyatı'nın Sözler kitabında Yirmibirinci Söz'ün İkinci Makam'ında bahsedildiği gibi, bir delilden kaynaklanmayan bir ihtimal hiç ciddiye alınmaz¹¹. Aynen bu kaide gibi, her biri gayet akli olan ve birleştiklerinde ise sarsılmaz bir kuvvet kazanan, kopmaz bir halat gibi sağlamlaşan yüzlerce, binlerce imanî delillere karşı duran tek-tük, zayıf, önemsiz ve her biri izahı yapılmaya veya çürütölmeye müsait karşıt deliller ve şüpheler, imanının kesinliğine zarar vermez ve o hakikatlerin zıtlarının kabulüne sebep olamaz.

6. Bir Yaraticının Varlığı Düşüncesinin Bilimselliğe Uygunluğu

Geldiğimiz noktada bir yaratıcının varlığı düşüncesinin bilimselliğe uygunluğunu ve henüz hiçbir fikrimiz yokken bile eşyanın bir yaratıcısının olduğu düşüncesiyle çıkarım yapmanın ve deliller toplamanın ön yargıyla ve ön kabulle ilgisi olmayan

---

¹¹ Said Nursî, *Sözler (Yirmibirinci Söz)*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 278.

çok daha sağlıklı ve akılcı yol olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Mutlak kesinliği ispatlanmamış ve deneysel veriye sahip olmayan bir yaklaşım ise, eğer ciddî aklî delillere dayanan incelemelerle desteklenen doğru mantıkî çıkarımlara sahipse, alternatif bir bilimsel model ve yorum olarak benimsenebilir ve bu tercih edilebilir model üzerinden araştırmalar yapılabilir. Bu türden yaklaşımlar, bilimsel nitelikte bir çalışma modeli özelliğini kendilerinde bulundurduklarından, yalnızca subjektif bir fikrî yaklaşım olarak görülemezler, felsefe kategorisinde değerlendirilemezler. Tek bir yaratıcının var ettiği, inşa ve idare ettiği kabul edilen bir kâinat modeli; aklî delillerle doğruluğu ortaya koyulabildiği ve teorik olarak da olsa, zorunluluk derecesindeki bir kesinlik arz eden mantıkî çözümlenmelerle modelin gerekliliği ispatlanabildiği için bilimsel nitelikten uzak sayılamaz. Evrim teorisi benzeri yaklaşımların ise, kurgusal nitelik arz ettiklerinden bilimsel kategori içinde değerlendirilmeleri kanaatimizce uygun değildir.

7. Bilimsel Bilginin Kıymetini Belirleyen Unsur

İlim adına ortaya koyulan bir üründen ne beklenmelidir? Kıymeti nasıl ölçülmelidir? İnsana ne vermelidir ve nasıl bir içerikle takdim edilmelidir ki, gerçek anlamda bir ilim olarak kıymetli sayılsın? Acaba kâinatı daha iyi anlama yolculuğunda yol arkadaşımız olan ilim, ne gibi özelliklere sahip olmalıdır ki, kendisiyle olan bilgi alışverişimiz boyunca, bizi her defasında şahsî gelişimimizde daha yüksek basamaklara taşınsın? Kanaatimiz odur ki, eşyanın oluşumunu ve işleyiş kanunlarını keşfetme yolunda çalışan ve bunların bütün inceliklerini ve prensiplerini ortaya koymak noktasında çok maharetli olan modern çağın bilim ve felsefesi; (ateist, materyalist, naturalist

bilim yaklaşımları ve bilim felsefeleri ve bu yaklaşımların bilimin kendisi veya bilimsel gerçek olarak takdim edilmeleri sebebiyle) insan ruhunun yükselişine ve onun şahsî gelişimine bir katkıda bulunmaktan çok uzak kalmaktadır. Çünkü verdiği bilgiler ruhsuz, donuk, kasvetli ve anlamsızdır. Anlamalı bir yorum getirilmemiş bilimsel veriler ve bilgi yığınları, insana korku, dehşet veya hayret duygularından başkaca bir şey vermemektedir.

Ruhumuz bedenimize gönderildiği anda, şu şaşkıncı ve güzel kâinatın içinde teklifsizce buluveririz kendimizi. Peki, “Neden buradayız, kim göndermiştir bizi ve buradan nereye gideceğiz? Biz kimiz ve bizden istenen nedir? Burada ne yapıyoruz?” İnsanlık tarihince sorulan bu soruların gerçek cevapları, bizim için neden önemlidir? Fiziksel yapısının zayıflığı yönüyle önemsiz bir canlı olan insanın boyundan büyük sorular sorması, kendisi için ne anlam ifade edebilir? Böyle bir insan ancak akıl ve idrak yönüyle bir kıymet ve anlam kazanabilirdi ve kazanmıştır da. Fakat halen vücudunun acizliği, ihtiyaçlarının sınırsızlığı ve ölüme mahkûm olması aynen yerinde durduğu için “yok olacak gibi” görünmeye devam ettiğinden, kazandığı kıymet kıymetsizliğe ve ifade ettiği anlam anlamsızlığa dönüşmeyecek midir?

Şimdi bu önemli noktada soruyoruz: Nasıl bir hakikat bunu kökünden değiştirebilir?

İnsan akıl ile yukarıya çıktı, ölüm ile tekrar aşağıya indi. Peki, onu tekrar yukarıya çıkartacak, kıymetini gerçekten kıymet haline getirecek nasıl bir hakikat olabilir, bunu soruyoruz. İnsanın büyük potansiyelini, kapsamlı kabiliyetini boşa çıkarmayacak ve hüznü ruhunu sevindirecek bir büyük keşif mümkün müdür? Böyle anlamlı bir gerçeğin kıymetine sizce paha biçilebilir mi? Dünyanın bizim için özel olarak inşa edildiğinin kesin olarak anlaşılması ve idrak edilmesiyle böyle

bir şey mümkün olabilir. Çünkü böyle bir keşif, bu dünyada bulunma sebebimizin, kendimize yapılan özel muameleyi görmek ve takdir etmek olduğu gerçeğini de beraberinde getirecektir (gerçekten böyle bir şey var ise ve bu açığa çıkarsa). Yani şuraya sizi biri kasten getirmişse ve nimetlerle sizi besliyorsa bu boşuna olamaz. Akıl ve idrake de sahip olduğunuzdan anlaşılıyor ki, sizden bir şey isteniyor. Nedir o? Çok basit. Bu özel muameleyi görmek ve takdir etmek.

Eğer gerçekten böyleyse, içinde bulunduğumuz hayat ve dünya, çok farklı bir ışıkla aydınlanacaktır ve kâinata bambaşka bir gözle yeniden bakabileceğiz. Bu imkânı insan olarak elde edebileceğiz demektir. Her birimiz “bu dünya benim bir evimdir ve bana özel olarak inşa edilmiştir” diyebileceğiz. Dünyanın, uzay boşluğunda ve göktaşlarının arasında rastgele savrulup giden ve acaba hangisi çarpacak da kıyametini kopartacak diye endişe edilen, nereye gittiği belli olmayan, sürekli birilerinin doğduğu, birilerinin öldüğü karman çorman bir yer değil de bir misafirhane olduğu ortaya çıkacak.

Bu bilgiye kesinlik derecesinde ulaşma ideali, bilimsel açıdan yüksek bir ufuktur. Bu yönde elde edilecek tüm bulgular ve bu alanda yapılacak bütün araştırmalardan yapılacak çıkarımların niteliği, bilimsel bilginin gerçek kıymetini belirleyecek unsur olacaktır. Ayrıca iddiamız odur ki, bir yaratıcının varlığının kabulünün delillerini araştıran ve çıkarımlarını bu yönde yapan bilimsel yaklaşım ve çalışmaların insanlık için ifade ettiği değer, yaratıcıyı daha baştan konu dışı bırakan ateist yaklaşımdan çok daha büyük ve anlamlıdır.

Dünyanın bir misafirhane olduğunun keşfi, silsileli bir şekilde çok muazzam hakikatleri sonuç veren büyük bir hakikattir. Saray sahibini gerçek anlamda tanımak ve bilmek ise, hem her şeyin rengini değiştirecektir, hem de ebedî bir hayatı elde etmenin temel esasları olacaktır. Burada ne için

bulduğunu bilen bir insan, artık her şeye ve her olaya bu pencereden bakacaktır.

8. Tabiattaki Maddî Sebepler ve Tabiat Kanunları, Neden Kâinatın ve Canlıların Oluşumunun “Gerçek Etki Edici Sebebi” Olarak Kabul Edilemez?

Tabiattaki maddî sebeplerin bir araya gelmesinin ve tabiat kanunlarının mevcudiyetinin, kâinatın ve canlıların oluşumunun neden “gerçek etki edici sebep” olma noktasında kabul edilemeyeceği hakkında temel bir yaklaşım ortaya koyacağız. Devamında vereceğimiz misallerin bu iki temel yaklaşımın ışığında anlaşılması gerekmektedir.

İlk olarak şunu önemle belirtelim ki, sanatlı ve düzenli olarak yaratılan her bir canlı, beraberinde bir takım maddî sebeplere bağlı olarak ve onlarla yan yana meydana geliyorlar. Fakat sırf aynı anda birlikte bulunmaları ve o canlının meydana gelmesinin o sebeplerle birliktelik şartına bağlanmış olması, o sanatlı eşyanın o maddî sebepler tarafından icat edildiğine tek başına delil olamaz. Evet, bir eşyanın varlığı, çok sayıda şartın bir arada olmasına bağlı olabilir. Bir tek şartın yokluğu, o eşyanın yokluğunu netice veriyor diye; o tek şartın eşyanın var olması için yeterli sebep olduğu söylenemez. Yani, bir şeyin “basit şartı”, o şeyin “gerçek sebebi” ile aynı şey değildir. Bir bahçeyi sulamazsanız kurur. Buna bakarak suyun bahçedeki bitkilerin yegâne varlık sebebi olduğu söylenemez. Bir televizyondaki görüntülerin ortaya çıkması, açma düğmesine basma şartına bağlıdır. Ama böyle diye televizyonu yapan ve çalıştıranın o sihirli düğme olduğuna inanmak; ancak televizyon üreten fabrikalardan, elektronik mühendislerinden ve televizyon içindeki çok sayıdaki elektronik parçanın varlığından yani

medeniyetten habersiz ilkel bir insanın veya en iyi ihtimalle bu ince noktayı düşünemeyen birinin işi olabilir.

İkinci bir temel bilgi olarak şu hakikati özellikle vurgulamak istiyoruz ki: Tabiat kanunları, kendi kendilerini ve eşyayı yaratabilecek özellikte, maddî gerçekliğe sahip nesnelere değillerdir. Herhangi bir olaya kaynaklık edemezler. Hiçbir oluşumun “gerçek etki edici sebebi” olamazlar. Maddenin düzenli hareketi nedeniyle gerçekleşen sistematik bir olayın veya oluşumun işleyiş şeklinin açıklamasından ibarettirler sadece. Yoksa bırakınız eşyayı yaratmayı veya eşyanın hareketine kaynaklık etmeyi, o kanunlar kendilerinin gerçek mahiyetlerini ve varlık sebeplerini bile açıklamazlar. Newton'un hareket kanunu hiç bir zaman bir bilardo topunu, bilardo masasının üzerinde hareket ettirmemiştir. Bilardo topu, ancak bir bilardo sopasının insan kasları tarafından kullanılmasıyla hareket ettirilebilir. Kanunlar, bizim topun hareketini incelememizi ve araya başka olaylar girene kadar izleyeceği yolu görmemizi sağlarlar. Ancak bu kanunlar yaratmak şöyle dursun, topu hareket bile ettiremezler. Siz ortada görünen bir olaya süslü bir isim verdiniz veya o olayın meydana geliş prensiplerini kurallarıyla ortaya koydunuz diye, sizin o açıklamanız ne eşyayı yaratan gerçek bir sebep olur, ne de o olayı gerçekleştiren ve olayın kaynağı olan bir etki edici hâline gelir. Maddenin düzenli hareketini tabiat kanunlarına dayandırarak açıklamaya çalışmak aynen aşağıdaki misale benzemektedir.

Bir mühendis tarafından tasarlanmış ve büyük bir fabrika tarafından üretilmiş bir yolcu uçağını, sadece havanın kaldırma gücüyle, termodinamik kanunuyla, elektrik kuvvetiyle ya da uçağın parçalarının bir araya gelmesi ile açıklamaya çalışmak, hatta daha da ileri gidip uçağın kendi kendine oluştuğunu iddia etmek ve o uçağı tasarlayan mühendisi ya da fabrikasını hiç

hesaba katmamak, ondan hiç bahsetmemek ve açıklamada onu konu dışı bırakmak, ne derece mantıktan ve bilimsellikten uzak bir izah ise; öyle de, bir uçaktan çok daha ileri bir uçuş sistemine sahip olan ve binlerce türü, yüz milyonlarca ferdi bulunan kuşların mekanizmasını tabiat kanunlarına dayandırmak, bu misalden bin kat daha akıl ve bilim dışıdır.

Nasıl ki bir uçak kendi parçalarını kendisi yapamaz (aksini iddia eden yoktur). Öyle de kâinat içindeki maddî sebepler, uçağın parçaları gibidirler. Uçağın parçaları, bir mühendisin ilim ve iradesi, bir fabrikanın gücü olmadan yapılamazlar ve bir iş göremezler. Gerçi hiç kimse inkâr etmez ve herkes kabul eder ki; o uçak, o parçalar kullanılarak yapılmıştır. Burası dikkat gerektiren ince bir noktadır. Bir yaratıcının gerekliliğini ifade edenler de bunu aynen kabul etmekte ve inkâr etmemektedirler. Fakat buna ilave olarak, o parçaların ‘bir araya gelelim de bir uçak oluşturalım’ diyemeyeceklerini söylemektedirler. Anlaması çok zor olmayan bu açık gerekliliği ifade etmek, elbette bilim dışı olarak görülemez. “Kâinatın kendisi de inşa edilmiş ve akıllıca tasarlanarak yapılmıştır ve içindeki eşya ve canlıların yaparı, kâinat olamaz” diyen düşüncede asla maddî sebepleri inkâr etmek yoktur. Maddî sebepler mi, bilim mi, tabiat mı, yaratıcı mı? Böyle bir ikileme, böyle bir tercihe gerek yoktur. Çünkü zaten hepsi bir arada çalışmaktadır. Bir uçağı termodinamik kanunundan ayıramazsınız, ayrı düşünemezsiniz. Bizim itiraz ettiğimiz nokta, o uçağın mühendisinin neden hesaba katılmadığıdır. O maddî sebeplerin de, o sebepler kullanılarak yapılan sanatlı ve tasarımlı eşyanın da, onları yapabilecek özelliklere sahip biri tarafından yapılmış olduğuna aklen hükmetmek vardır bu çıkarımda.

Modern bilim dili, kâinatta meydana gelen her hadisenin “gerçek etki edici sebebini ve mahiyetini” keşfetmiş ve açıkça ortaya koymuşçasına bir takdim ve sunum şekline sahiptir.

Hâlbuki bu tamamen yanıltıcıdır. Tabiatta meydana gelen hadiselerin teknik açıklamaları zaten bilime havale edilmiştir ve o ayrı bir uzmanlık alanıdır. Fakat bizim vurgu yaptığımız ise şudur: işleyiş mekanizması ve süreçleri ne olursa olsun hangi süslü ve teknik isim verilerek sıradanlaştırılmaya çalışılırsa çalışılsın, sizlerin bu sıradanlık perdesini yırtmamız ve hiç değişmeyen düzenlilik hakikatinin farkına varmanızı istiyoruz. Evet, bilimsel açıklaması ne olursa olsun, ortada güneş gibi görünen ve değişmeyen “düzenlilik” ve bir gayeyi ve maksadı, altında cam gibi gösteren “faydalılık”, işin arkasında başka bir işleyiciyi bildirir ve gösterir diyoruz.

Çok açık bir örnek verecek olursak, yeryüzü toprağının fizikî özelliklerini inceleyen bir bilim dalı, toprak yapısının tarıma elverişli olacak kadar yumuşak, inşaata müsaade edecek kadar da sert bir kıvamda olduğunu ve böyle “hassas bir ayarın” rastgele ortaya çıkmasının ne kadar düşük bir ihtimal olduğunu elbette hesap edebilmektedir. Fakat bilimsel çalışma olarak takdim edilen ürünlere bakıldığında, toprağın en ince fizikî özelliklerinin tanımlandığı, en detaylı kategorilerle sınıflandırılıp bu yönde inanılmaz detaylara girildiği halde, bu yeryüzünün neden insan medeniyetinin oluşması için bu kadar müsait bir yapıda olduğu, böyle olmasının medeniyetimiz ve insanlık için ve bilim adına ifade ettiği anlam ve kıymetin ne olduğu, böyle bir bilginin kâinatı anlamlandırma yolculuğumuzda insanlık için ne ifade ettiği ve “istifademize kasten sunulmuş olduğu, sahip olduğu özelliklerle açıkça anlaşılabilen” bu yapının, nasıl bir kudretin mucizesi olarak karşımızda durduğu ve böyle bir yardıma nasıl bir teşekkürle karşılık verilmesi gerektiği gibi soruların bilim dışı bırakılması, bilimin insan ruhuna ve gelişimine sağlayacağı manevî yükselişten ve anlamlı bir bilgi faaliyeti olma özelliğinden tüm insanlığı mahrum bırakıyor maalesef.

Şimdi şöyle sorulursa: Elde edilen bilimsel verilerin ifade ettikleri manaların açık yüreklilikle itiraf edilmesi, bilime ve insan aklına saygı sebebiyle gerekmez mi? “Bilimsel amaca uygun değildir bir tanrıyı düşünmek. O ihtimali düşünmek bile bilimselliğe yakışmaz” deniliyor. Peki neden? Hangi alternatif ihtimal üzerinden bir araştırmaya girmek daha mantıklıdır ve hangisi bilimsel düşünce tekniğine daha uygun görülebilir? Birinci alternatif: Önümüzde duran bilgisayarın kendi kendine oluştuğu düşüncesidir. İkinci alternatif ise, bilgisayarın bir mühendis tarafından dizayn edilerek ve işçilerle dolu bir fabrika teşkilatı kullanılarak yapılmış olabileceği ihtimali üzerinden bir araştırmaya girmektir. Söz konusu bilgisayar hakkında daha baştan ve hiçbir fikrimiz yokken bile ikinci alternatif paralelinde düşünmek çok daha sağlıklı bir yaklaşım değil midir? İşte şu görünen eşyayı, o eşyanın icad ve idare kanunlarından ibaret olan tabiat ile açıklamaya çalışmak; tasarımcı mühendisini ve üretimde kullanılan işçilerini ve fabrikasını hesaba katmadan, bir bilgisayarın yapılış, kuruluş ve çalışmasını sadece işletim sistemi programı ile izah etme gayretinden farksızdır ve anlamsız bir çabadır.

Burada vereceğimiz misal, çok yaygın kullanılan bir misaldir. Fakat meselenin mahiyetini ve temel mantığını anlamakta yardımcı olmaktadır. O yüzden bu misalin üzerinde önemle durulması gerektiğini düşünüyoruz. Şöyle düşünelim: Bir ressamın, perde arkasından, bize sadece fırçası görünecek şekilde çalıştığını farz ettiğimiz durumda, o resmi bir ressamın yaptığını nereden anlarız? Ressam görüş alanımızın dışında diye, resmi boya ve fırçadan mı bilmeliyiz? Hâlbuki incelediğimizde görürüz ki, o boyaların ve fırçanın kendi kendine işleme ve sanat kabiliyeti bulunmuyor. İşte bu durum bize, o sanat kabiliyetine sahip bir ressamı arattırır ve varlığını sanki görmüşüz gibi aklen kabul ettirir.

Bu misale göre bir ressamın varlığının görsel ve maddesel bir delili, yani “deneysel anlamda bilimsel bir delili” olur mu? Elbette olmaz ve olamaz. Çünkü deney ve gözlem sahanızın dışında bir etki edici var. Fakat böyle diye, o ortada görünen işi, gerçek etki sahibi olma özelliğini gösteremeyen ve o işi yapabilecek kabiliyet kendisinde bulunmayan nesnelere vermek, herhalde perde arkasında sanattan anlayan maharetli bir ressamın bulunduğuna hükmetmekten daha fazla bilimsel değildir.

Sonuç

Eşyanın üzerindeki sanat, gözle görülmeyen, ancak akıl ve kalple anlaşılabilen ve takdir edilebilen manevî, soyut bir gerçekliktir. Her ne kadar maddesel ve görsel delilimiz mevcut değilse de, maddî gözümüzle gördüğümüz sanat eserinin varlığı, ressamın varlığına yeterince güçlü ve kesin bir delil niteliğindedir ve bu gözle görülen işin, yani sanat eserinin varlığının, ressamın varlığının doğruluğu için “bilimsel nitelikte delil” olarak görülmesi ve ressamın varlığının delillendirilmesi yolunda kullanılması, gayet kabul edilebilir ve akıl gözüyle doğruluğu görülebilir mantikî ispatlar özelliğindedir. İşte bir yaratıcının varlığı hakkında, “eserden eser sahibinin varlığına intikal etmek” temelinde şekillenen aklî deliller de aynen bu özelliktedirler. Hem gayet güçlüdürler, hem akıl ve mantık uyumlulukları muhakkaktır; hem de kesinlik derecesinde ispat etme niteliğine sahiptirler. Bizim söylediğimiz ve iddia ettiğimiz budur.

Dinin hakikatleri, teorik (nazarî) ve aklî delilleri olan ve delillerin birbirlerine kuvvet vermeleriyle zıtlarının imkânına ihtimal bırakmayan sağlamlılıkları sayesinde, mutlak gerçekliklerine hüküm edilebilecek nitelik arz eden, temel

olarak nazari (teorik) fakat netice itibariyle kesin hakikatlerdir. Bilimsel düşünceye ve bilimsel delillendirmeye uygunluğu ve yatkınlığı da şüphesizdir. Tekrar vurgulayalım: Bir şeyin matematik kesinlikte olmaması ve teklif sırrı gereği hem kabul hem reddedilecek bir nazariyette (teorik) olup bedahet derecesinde (açık kesinlikte) olmaması, asla “yakîn”e (kesin inanca) mâni bir husus değildir. Tüm bunların sonucunda kesin olarak hükmedebiliriz ki, hakikatin bilinemez olduğu bir kâinat tasavvuru (özellikle bir mümin için) kesinlikle kabul edilemez bir safsata ve hezeyandır.

Kaynakça

- Denton, M. (1998) *Nature's Destiny*, New York: The Free Press.
- Hoyle, F. and Chandra W. (1984) *Evolution from Space*, Simon and Schuster Press.
- Kur'ân- Kerim, (2010) Nûh Suresi, Hayrat Yayınları.
- Nursî, S. (2010) *İşârâtü'l-İ'câz*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursî, S. (2010) *Lem'alar (Onüçüncü Lem'a)*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursî, S. (2010) *Mektubât*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursî, S. (2010) *Hakikat Çekirdekleri*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursî, S. (2010) *Sözler*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Penrose, R. (2001) *The Emperor's New Mind*, Oxford: Landmark Science.
- Sözür, E. (2017) *Olağanüstü Bir Hazinenin Keşif Yolculuğu: Risale-i Nur Eğitim Programı Temel/Kaynak Kitabı ve Akademik Ders Müfredatı*, İstanbul: Cinius Yayınları.
- Sözür, E. (2015) *Tabiat Risalesi Açılımları*, Erişim adresi: <https://books.google.com.tr>

Sözüer, E. (2015) *Tabiat Risalesi Açılımları*, Erişim adresi:
<https://books.google.com.tr>